دووبارەبوونەوەی نازیزمی دژەژن – نووسەر: س. ئاگرین – وەرگێڕان: هەژیر هاشمی

کە باس لە مافی ژن دەکرێت، دیکتاتۆرەکان زۆر وەکچوون.
رژێمە دیکتاتۆر و تۆتالیتەرەکان لە زۆر لایەنێکەوە هەڵسوکەوتی لێکچوویان هەیە. سەرکوتی ژنان و سنووردار کردنی پێگەیان لە کۆمەڵگا یەکێک لەو لایەنانەیە.
لەم بەردەوامی ئەم نووسراوەدا شرۆڤەیەک لە چۆنێتی رەوشی ژنان لە حکومەتی ئەڵمانیای نازی دەخوێنین کە بە تێڕامانێکی هەندک لێکچوویی لەگەڵ رەوشی ژیانی ژنان لە حکومەتی کۆماری ئیسلامی ئێران دەبینین.

لە سەردەمی کۆماری وایمار (1919-1993) رەوشی ژنان لە ئەڵمانیا یەکێک لە پێشکەوتووترین سیستەمەکانی ئەورووپای ئەو سەردەمە بوو. بەسەر ئەوەشەوە کە مافی دەنگدانی ژنان لە 1919 دەستەبەر کرابوو، یەکسانی رەگەزی لە کاروباری مەدەنی، مافی دایک و یەکسانی مافەکانی ژن و پیاو لە پەیمانی هاوسەرگیری، لەو یاساگەلە بوون کە لەو سەردەمە لە بەرژەوەندی ژنان هەموار کران. لە کاتێکدا کە زۆرینەی پارتەکان لە کۆماری وایمار لە هەڵبژاردنەکان ناوزەدی ژنیان هەبوو، حیزبی نازی پێچەوانە بوو. لە ساڵی 1933، جۆزێف گۆبلز (وەزیری پڕوپاگەندەی سیاسی لە رژێمی نازی) لەبارەی بەشدار نەبوونی ژنان لە حیزبی نازی بەم جۆرە پاساوی هێنایەوە: (پێویستە کە کارە پیاوانەکان بەدەستی پیاوان جێبەجێ بکرێت).
پێش لە رژێمی نازی، ژنان 57 کورسی لە 577 کورسی پارلەمانیان بە دەستەوە بوو؛ پاش بە دەسەڵات گەیشتنی نازیەکان (تشرینی دووەم 1933) ئەم رێژەیە بە سفر گەیشت.
لە سەردەمی نازیەکان، پێگەی ژن تەنیا لە چوارچێوەی دایک و هاوسەر راڤە دەکرا و ژنان لە هەموو بەرپرسیاریەتیەک بە تایبەت لە مەیدانی سیاسی و ئاکادەمیک بێبەش بوون. لە روانینی هیتلەر، دەبوایە خێزان وەکوو دامەزراوەیەکی کلاسیک بەردەوام بێت. واتە پیاوان دەبێت بەرپرسیارەتی دابین کردنی بژێوی و دەسەڵاتی بەڕێوەبردنی خێزانیان هەبێت و ژنان دەبێت خزمەتی ناو ماڵ و بەرپرسیارەتی پەروەردەی منداڵان لە ئەستۆ بگرن. ئەو باوەڕەی وابوو کە ژیانی ژنان دەبێ لە سێ کوچکەی: منداڵ ، مەتبەخ، کەنیسە

بمێنێتەوە. (Kinder, Küche und Kirche)
هیتلەر دەیویست ڕێژەی هاوسەرگیری و زاوزێی ئاریەکان زیاد بکات. لە مانگی حوزەیرانی 1933 یاسای پاداش پەسەند کرا کە لە بەرامبەر هەر منداڵێک دا بەرماڵەی هەزار مارک(دراوی ئەڵمانیای نازی) بە خێزان دەدرا.
بە ژنانێک کە منداڵانی زیاتریان هەبوایە، (خاچی دایکی) پێشکەش دەکرا ، خاچی برۆنز بە چوار منداڵ ، خاچی زیوی بە شەش و خاچی ئاڵتوونی بە هەشت منداڵ یان زیاتر دەبەخشرا. پیاوانی بە هاوسەر و خێزانی بە منداڵ ناچار کران باجی زیاتر و قورستر ببژێرن. تەڵاق بە پیاوان ئاسانتر کرا، پیاوێک کە لە یەک ژن چوار منداڵی هەبا، مافی تەڵاقی تاکلایەنەی هەبوو کە دیسان هاوسەرگیری بکاتەوە و بتوانێت منداڵی زیاتری ببێت. دەست پێ ڕاگەیشتن بە ڕێگاکانی ڕێگری لە منداڵبوون زۆر ئەستەم و دژوار کرا. لە باربەردنی ئاوەمە (کۆرپەلە) نایاسایی و نەزۆک کردن و خەساندنی کەمئەندامان بە یاسایی کرا. چاوەڕوانی لە ژنان ئەوەبوو کە لە جل و بەرگی جووتیاران و وەرزێرانی ئەڵمانیا سەرمەشق وەربگرن. پێیان ڕادەگەیاندن کە جلی سادە و پێڵاوی تەخت لە پێ بکەن، کۆرسێتەی جوانکاری بەکار نەهێنن ، قژیان بۆیاخ نەکەن و خۆیان نەڕازێننەوە و لە شوێنە گشتییەکان جگەرە نەکێشن.
سنووردار کردنی ژن لە چوارچێوەی دایکایەتی و ڕێگەنەدان بە کارکردن لە دەرەوەی ماڵ دوو هۆکاری سەرەکی هەبوو: زیاد کردنی منداڵبوون و بەرهەم هێنانی هەلی کاری زیاتر بۆ پیاوان. هەر بەم هۆیەش ئەم ڕێوشوێنانە بۆ ڕێگری کردن و سنووردار کردنی کاری ژنان گیرایە بەر:
-هاندانی کچان بۆ کابانی و ماڵداری و دەسارد کردنیان لە بەردەوامی خوێندن.
-بەربەست دانان بۆ بە داوەر بوونی ژنان، بەشداری کردنیان لە دەستەی دادوەری و بە پارلەمانتار بوونیان؛ هیتلەر باوەڕی وابوو ژنان ناتوانن عەقلانی بیر بکەن.
-سڕینەوەی ژنان لە کارە خزمەتگوزاری و کۆمەڵایەتییەکان؛ نۆزدە هەزار فەرمانبەری ژن لە کارە حکومەتییەکان لەسەر کار لابران.
بەم جۆرەی باس کرا، بۆ چاوخشاندنێک بە بارەدۆخ و پێشێل کردنی مافەکانی ژن لە ژێر سێبەری کۆماری ئیسلامی ئێران،
روون و ئاشکرایە کە ژنان لە جوارچێوەی دەسەڵاتی حکومەتی کۆماری ئیسلامی ئێراندا لە ژێر دووچاوەکی و چەوساندنەوەی هاوشێوەی سەردەمی ئەڵمانیای نازی دان: بە پەڕاوێزخستنی ژنان لە بەرپرسایەتیە گرنگەکانی دنیای سیاسەت، چەکداری، دادوەری، ئایینی،

کۆمەڵایەتی بە پاساوی وشەگەلی ناڕوونی (رجل-رجولة)، لێسەندنەوەی ئازادی هەڵبژاردنی پۆشاک و جلوبەرگ و خۆخەملاندن، نەبوونی مافی تەڵاق، رێگری کردن لە چوونە ژوورەوەی ژنان بۆ یاریگەکان، دووچەوەکی رەگەزی لە وەرگرتنی خوێندکارانی زانکۆ و هتد.
بەوشێوەی کە ژنانێک وەکوو لیبێرتاس شولتسە و زۆفی شۆل لە دژی دیکتاتۆری نازیزم خۆراگریان کرد و بە گیانی خۆیان لە پێناو گەشتن بە مافەکانیان بەخت کرد لە ئێران و کوردستانیش ژنان هەردەم لە بەرخۆدانن و ئازادی و یەکسانی بۆ خۆیان دەستەبەر دەکەن.

نووسەر: س.ئاگرین
وەرگێڕان: هەژیر هاشمی